

KENYERES ISTVÁN

ZACHARIAS GEIZKOFLENER BIRODALMI FILLÉRMESTER SZÁMADÁSAI A TIZENÖT ÉVES HÁBORÚ IDŐSZAKÁBÓL (1589–1603)

Bevezetés

Zacharias Geizkofler birodalmi fillérmester (*Reichspfennigmeister*) hivatalát 1589 és 1603 között töltötte be. Fennmaradt iratai a kora újkori magyar történelem kutatása szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bírnak. A mohácsi csata (1526) után ugyanis a fő kérdés Magyarország török elleni védelmének megszervezése volt. A XVI. század közepétől kiépített oszmán ellenes végvárrendszer a korszak egyik legjelentősebb európai katonai és gazdasági vállalkozása volt, a mintegy 150 erődítményben több mint 20 ezer végvári katona teljesített szolgálatot.¹ A végvárrendszer fenntartásához az ország és a Habsburgok más tartományaiból befolyó tekintélyes jövedelmek sem voltak elegendők, a Habsburg Monarchia rá volt szorulva a külföldi segélypénzekre. Az egyik legfontosabb külső támogatást a német-római birodalmi rendek nyújtották az általuk a birodalmi gyűléseken megszavazott töröksegélyek révén.² Az ezekből a támogatásokból

---

1 Összefoglalóan további irodalommal újabban ld. *Kenyeres István — Pálffy Géza: A Habsburg Monarchia és a Magyar Királyság had- és pénzügyigazgatásának fejlődése a 16–17. században. Modellek és értelmezési lehetőségeik.* In: Századok 152. (2018) 5. sz. 1033–1076. p. Az alábbi tanulmány elkészítéséhez nélkülözhetetlen, a Ludwigsburgi Állami Levéltárban (Staatsarchiv Ludwigsburg = StAL) folytatott kutatómunkát a Nemzeti Kulturális Alap 204150/ 00089 sz. pályázati támogatása tette lehetővé.

2 *Winfried Schulze: Reich und Türkengefahr im späten 16. Jahrhundert. Studien zu den politischen und gesellschaftlichen Auswirkungen einer äußeren Bedrohung.* München, 1978. *Uő: Die Erträge der Reichssteuern zwischen 1576 und 1606.* In: Jahrbuch für die Geschichte Mittel- und Ostdeutschlands 27. (1978) 169–185. p. *Maximilian Lanzinner: Friedensicherung und politische Einheit des Reiches unter Kaiser Maximilian II. (1564–1576).* Göttingen, 1993. (Schriftenreihe der Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Bd. 45.) 449–510. p. *Peter Rauscher: Kaiser und Reich. Die Reichstürkenhilfen von Ferdinand I. bis zum Beginn des „Langen Türkenkrieges“ (1548–1593).* In: Finanzen und Herrschaft. Materielle Grundlagen fürstlicher Politik in den habsburgischen Ländern und im Heiligen Römischen Reich im 16. Jahrhundert. Hrsg.: Edelmayer, Fridrich – Lanzinner, Maximilian – Rauscher, Peter. Wien–München, Oldenbourg, 2003. (Veröffentlichungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 38.) 45–83. p. *Uő: Zwischen Ständen und Gläubigern. Die kaiserlichen*

ténylegesen befolyó összegekről és magyarországi felhasználásukról mindeddig csak viszonylag kevés adat állt rendelkezésre.³

A korszak legnagyobb konfrontációja a tizenöt éves háború volt (1591–1606), amelynek finanszírozása még nagyobb kihívás elé állította a Habsburg kormányzatot.⁴ A magyarországi küzdelmek finanszírozásában központi szerepet játszott a birodalmi rendek által a hosszú török háború idején megszavazott, tekintélyes összegű birodalmi, vagy más néven töröksegély (*Reichshilfe*, *Türkenhilfe*) beszedése és Bécsbe, illetve a hadszíntérre történő eljuttatása.⁵ A segélyeket beszedő, hitelekintéző birodalmi fillérmester központi szerepet játszott a korabeli birodalmi pénzügyigazgatásban és a bankéletben egyaránt.⁶ A birodalmi fillérmesterek levéltárai nem maradtak fenn, az egyetlen, ám meghatározó kivételt a Ludwigsburgi Állami Levéltárban őrzött Geizkofler család levéltára jelenti, amelyben fennmaradt a Zacharias Geizkofler birodalmi fillérmester tevékenységére vonatkozó iratanyag. Ennek kiemelten fontos része a számadási anyag, amely közel félszáz kötetre terjed ki. E források alapján lehet pontosabban re-

---

Finanzen unter Ferdinand I. und Maximilian II. (1556–1576). Wien–München, 2004. (Veröffentlichungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung Bd. 41.) 313–334. p.

- 3 Szekfű Gyula írja a Magyar történetben: „A német birodalmi segélyre, sajnos, nincs összefoglaló, az adatokat magyar szempontból mérlegelő kutatás...” Munkájában ő maga adja az egyik első és alapjában véve ma is elfogadható összefoglalást. *Hóman Bálint – Szekfű Gyula: Magyar történet*. Bp., 1935. 2. kiad. III. köt. uo. 138–146. p. id. hely: uo. 587. p.
- 4 *Kenyeres István: A Habsburg Monarchia katonai kiadásai az Udvari Pénztár és a hadi fizetőkésztők számadásai alapján, 1543–1623. Adalékok a török elleni küzdelem finanszírozásának történetéhez*. In: *Levéltári Közlemények* 78. (2007: 2. sz.) 85–137. p. *Uő*: Hans Unterholtzer felső-magyarországi hadi fizetőkésztő és ismeretlen számadásai (1595–1602). In: *Redite ad cor. Tanulmányok Sahin-Tóth Péter emlékére*. Szerk.: Krász Lilla – Oborni Teréz. Bp., 2008. 221–238. p. *Uő*: Die Kosten der Türkenabwehr und des Langen Türkenkrieges (1593–1606) im Kontext der ungarischen Finanzen des 16. und 17. Jahrhunderts. In: *Das „Blut des Staatskörpers“*. Hrgs: Peter Rauscher – Andrea Serles – Thomas Winkelbauer. München. 2012. (*Historische Zeitschrift*, Beiheft 56.) 19–41. p.
- 5 A tizenöt éves háború alatt tartott birodalmi gyűlésekre, azok török elleni védelemmel és a töröksegély megszavazásával kapcsolatos intézkedéseire ld. *Wölfinger Ildikó: Az 1594-es birodalmi gyűlés határozatai a magyar háborút illetően*. Szeged, 1994. (*Documenta Historica* 15.); *Bagi Zoltán Péter: Az 1594. évi regensburgi birodalmi gyűlés hadügyi rendeletei*. In: *Aetas* 17. (2002) 1. sz. 5–14. p. *Uő*: Az 1594. évi regensburgi birodalmi gyűlés. A török segély kérdésének tárgyalása. In: *Századok* 150. (2016) 4. sz. 871–889. p. *Uő*: „Egy ura lesz az egész világnak napkelettől napnyugtáig”. A töröksegély kérdése és az 1597–1598. évi regensburgi birodalmi gyűlésen. In: *Századok* 141. (2007) 6. sz. 1455–1481. p. *Uő*: A töröksegély kérdése az 1603. évi regensburgi birodalmi gyűlésen. In: *Századok* 148. (2014) 5. sz. 1187–1207. p.
- 6 *Schulze, W.: Reich und Türkengefahr i. m. 319–328. p.*

konstruálni, hogy mennyi összeget szedtek be a német rendektől a magyarországi küzdelem finanszírozására és azt mire fizették ki. Az alábbi közlemény a Geizkofler-számadások bemutatására és azok fő adatainak közlésére vállalkozik, jelezve, hogy a rendelkezésre álló forrásanyag részletes feldolgozása további kutatásokat igényel. Hozzá kell tennünk, hogy a számadások nem voltak teljesen ismeretlenek. Johannes Müller Zacharias Geizkofler életéről, működéséről írt mindkét közleményében használta a ludwigsburgi levéltár Geizkofler anyagát, helyenként a számadáskönyvekre is utalt.⁷ Alexander Sigelen kiváló Geizkofler-monográfiája függelékében pedig közli az alább részletesebben bemutatandó számadások főbb adatait.⁸

Zacharias Geizkofler életrajzi vázlata

Zacharias Geizkofler 1560-ban született Hans Geizkofler és Barbara Ettenharter második fiaként.⁹ A Geizkofler-ek a tiroli Sterzing bányavárosból származnak, annak vezető rétegéhez tartoztak, nemesi rangjuk 1558-ból adatolt. A család tagjai már ekkor feltűnnek a salzburgi érsek, illetve a Fuggerek szolgálatában. Zacharias apja az előbbi, nagybátyja az utóbbiak oldalán tűnik fel. Hans Geizkofler a brixeni apátság hivatalnokja volt, majd 1561-től a salzburgi pénzverde és bányák igazgatója lett. Zacharias alig nyolcéves korában, 1568-ban került Michael Geizkofler nevű nagybátyjához Augsburgba, aki Fugger alkalmazott volt, karrierje csúcán pedig főszámvevő (*Oberster Rentmeister*) és az Augsburg környéki Fugger-földbirtokok igazgatója (*Verwalter*) lett. Zacharias apja, Hans halála után Michael lett az egész Geizkofler rokonság feje, az ő hatására az ifjú Zacharias is protestáns lett, ami karrierje egésze szempontjából meghatározóvá vált. 1573-ban fejezte

---

7 *Johannes Müller*: Die Verdienste Zacharias Geizkofler um die Beschaffung der Geldmittel für den Türkenkrieg Kaiser Rudolfs II. In: Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 21. (1900) 251–304. p.; *Uő*: Zacharias Geizkofler 1560–1617, des heiligen Römischen Reiches Pfennigmeister und oberster Proviantmeister im Königreich Ungarn. Baden bei Wien, 1938. (Veröffentlichungen des Wiener Hofkammerarchivs 3.)

8 *Alexander Sigelen*: Dem ganzen Geschlecht nützlich und rühmlich. Reichspfennigmeister Zacharias Geizkofler zwischen Fürstendienst und Familienpolitik. Stuttgart, Kohlhammer, 2009. (Veröffentlichungen der Kommission für geschichtliche Landeskunde in Baden-Württemberg Reihe B, Bd. 171.) 602–607. p. Itt köszönöm meg Alexander Sigelen-nek a kutatásaimhoz nyújtott segítségét!

9 Geizkofler életrajzának összefoglalását ld.: *Müller, J.*: Geizkofler i. m. 8–19. p.; *Sigelen, A.*: Dem ganzen Geschlecht i. m. 1–5. p.

be a helyi gimnáziumot, jogot hallgatott, majd peregrinatio academica keretében több egyetemen is járt (Padova, Ingolstadt, Bázél, Straßburg), 1584-ben abszolvált, mint jogász a speyeri birodalmi kamarabíróságon (*Reichskammergericht*). Még ebben az évben, alig 24 évesen lépett a Fugger-ek szolgálatába, majd az ő támogatásukkal alig egy év elteltével, 1585-től Habsburg Ferdinánd tiroli főherceg tanácsosa lett. Az augsburgi bankárfamiliákhoz fűződő jó kapcsolatait kihasználva Geizkofler segédkezett a főherceg anyagi ügyeinek rendbetételében, hitelek felvételében, ugyanakkor diplomáciai küldetésben is szolgálta új ura terveinek megvalósulását. Ezek között Ferdinánd főhercegnek Báthory István halála után megüresedett lengyel trónja megszerzésében való diplomáciai küldetései voltak meghatározók, majd Ferdinánd visszalépése után Miksa főherceg hasonló ambícióit igyekezett a diplomácia eszközeivel egyengetni. Annak ellenére, hogy a Habsburg főhercek lengyel korona utáni vágyai csúfos kudarccal értek véget, az ifjú Geizkofler diplomáciai tevékenységével még jobban felhívta magára a figyelmet, a Habsburg-ház és udvar több szerepelőjével is sikerült kapcsolatot kialakítania. Ennek is köszönhető, hogy némileg váratlanul és kisebb meglepetésre, de II. Rudolf császár őt nevezte ki 1589-ben birodalmi fillérmesternek. Ezzel véget ért az igen befolyásos augsburgi bankárcsalád, az Ilsung-ok több évtizedes hivatala, hiszen a fillérmesteri pozíciót hivatalosan 1566 és 1580 között Georg Ilsung, majd 1580–1583 között fia, Maximilan Ilsung, végül 1583 és 1589 között Georg unokaöccse, Johann Achilles Ilsung töltötte be.¹⁰ Őt végül azért váltotta le az uralkodó, mert túl kevés pénz folyt be a korábban megszavazott segélyekből és hitelek felhajtásában sem volt túl sikeres.

A politikailag és gazdaságilag jól beágyazott Ilsung-ok leváltása után némileg meglepő lehetett az ekkor még csak 29 éves, nem túl jelentős gazdasági háttérrel és igen szerény vagyonnal rendelkező Geizkofler kinevezése. A háttérben a Fugger-ek álltak, akik Geizkofler révén saját emberüket szerették volna a legjelentősebb birodalmi pénzügyi pozícióban látni. Erre utal, hogy Max Fugger, a Fugger-vállalat feje II. Rudolf kérésére, miszerint jelöljön meg alkalmas egyént a

---

10 A birodalmi fillérmester posztja hivatalosan 1543-ban tűnt fel először, 1557-től a birodalmi rendek felügyelete alatt két fillérmester működött a birodalom nyugati és keleti részeiben: az ún. délnémet (hivatalosan Oberdeutsches Pfennigmeisteramt), és szász fillérmester (Sächsisches Pfennigmeisteramt) hivatala, Lipcse központtal. Az előbbi, általában Augsburg központtal, fokozatosan uralkodói függésbe került és belőle lett „a” birodalmi fillérmester, míg a szász területeken továbbra is rendi függésben működött tovább a szász fillérmester. *Schulze, W.*: Reich und Türkengefahr i. m. 313–319. p. Georg Ilsung 1566-ban már az uralkodótól kapta instrukcióját, működésére ld. *Rauscher, P.*: Zwischen Ständen und Gläubigern i. m. 178–181., 185–187. p. Az Ilsung-ok szerepére ld. *Schulze, W.*: Reich und Türkengefahr i. m. 319–320. p.

birodalmi fillérmesteri posztra, csupán saját protezsáltját, Zacharias Geizkofler-t ajánlotta a tisztségre.¹¹ A kinevezésben szerepet játszott Ferdinánd tiroli főherceg ajánlása is, illetve az a tény, hogy a szintén tiroli származású Hans Trautson főudvarmester is támogatta. Geizkofler igen nehéz helyzetben került a birodalmi fillérmesteri posztra, és ez a helyzet a tizenöt éves háború kitörésével még tovább súlyosbodott, hiszen a háború irdatlan költségeinek jelentős részét neki kellett előteremtenie. Annak ellenére, hogy Geizkofler Fugger támogatással került a hivatalba, igen talpraesetten, önállóan működött, tevékenysége során a későbbiekben nem érhető tetten az, hogy a Fuggerek „kézi vezérelt” embere lett volna, igaz minden fontos pénzügyi szereplővel, így természetesen a Fugger-ekkel is jó viszonyt ápolt. Geizkofler 1591-ben megnősült, elvette Maria Rehlinger-t, a befolyásos augsburgi Rehlinger család tagját.¹² Ez a házasság még inkább beágyazta Geizkoflert az augsburgi gazdasági elitbe. A birodalmi fillérmesteri pozíció mellé, nem véletlenül, 1597-ben megkapta a magyarországi főélelmesteri tisztséget is.¹³ Ezzel Geizkofler felelt a birodalmi segélyek behajtásáért, hitelek felvételéért, a pénz Bécsbe (vagy Prágába) juttatásáért, később a katonaság közvetlen fizetéséért és a magyarországi hadszíntérre szállításáért, majd a katonaság élelmiszer-ellátásáért is. 1598-ban az ez évi töröksegély beszédéséért felelős fillérmesteri posztot is megkapta. 1600-ban megvált a magyarországi főélelmesteri tisztségtől, majd 1603-ban a fillérmesteri poszttól is saját kérésére mentették fel. Ezt követően nem vállalt hivatalos funkciót, bár szóba került az Udvari Kamara elnöki posztjára, minden esetre haláláig, 1617-ig befolyásos császári tanácsos maradt. A történethez hozzátartozik, hogy lemondása után vizsgálatot rendeltek

---

11 1588. július 20-án írt II. Rudolf Marx Fuggernek, hogy javasoljon Achilles Ilung helyére alkalmas birodalmi fillérmestert. Fugger 1588. augusztus 4-én kelt válaszlevelében kizárólag Geizkofler-t javasolta. StAL B 90 Geizkofler Familienarchiv (= B 90). Bü 268. *Sigelen, A.: Dem ganzen Geschlecht i. m. 117–118. p.* (Még a Geizkofler-levéltár átrendezése előtti jelzetre hivatkozva.)

12 A Rehlingerekre ld. Quellen und Regesten zu den Augsburger Handelshäusern Paler und Rehlinger. 1539–1664. Wirtschaft und Politik im 16./17. Jahrhundert. Teil 1.: 1539–1623. Hrsg.: Hildebrandt, Reinhardt. Stuttgart, 1996. (Deutsche Handelsakten des Mittelalters und der Neuzeit Bd. 19.)

13 Geizkofler kinevezése 1597 áprilisában történhetett. Datálatlan hivatali instrukciója: Österreichisches Staatsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv, Vermischte Ungarische Gegenstände r. Nr. 53. fol. 21r–44v. 1599. márciusában mondott le először erről a hivatalról, de egészen 1600-ig ő maradt a főélelmester. *Kenyeres István: A magyarországi végvárok és a mezei hadak élelmezési szervezetének archontológiája a XVI. században.* In: Fons 11. (2004) 2. sz. 341–342. p. A főélelmesteri posztra ld. *Uő: A végvárok és a mezei hadak élelmezési szervezete a XVI. században.* In: Fons 9. (2002) 1–3. sz. 179–186. p.

el Geizkofler ellen, ami évekig húzódtott, végül felmentették a vádak alól. Vagyoni gyarapodására jellemző, hogy Geizkofler apjának mindössze egy 2000 rFt¹⁴ értékű háza volt Salzburgban és egy ezer rFt értékű kertje, az apa halála után (1581) ráadásul az örökölt vagyon több gyermek között oszlott meg. Geizkofler vagyonát halálakor 600 ezer rajnai Ft-ra becsülték, ami önmagában is nagyon jelentősnek számított, az összeg kis híján elérte a Magyar Királyság egy éves bevételét! A Zacharias Geizkofler által alapított sváb ág nem virágzott sokáig, fia, Ferdinánd, aki württembergi udvari kancelláriai igazgató lett, 1653. évi halálával halt ki, míg a család eredeti, tiroli ága 1730-ig maradt fenn.

Geizkofler birodalmi fillérmesteri tisztsége

A birodalmi fillérmester pontos feladatkörét a korszakban hivatali utasításban szabályozták. Geizkofler tisztségére I. Rudolf 1589. január 28-án, Prágában adott ki instrukciót.¹⁵ Az utasítás pontjai az alábbiak: (1.) Mint birodalmi fillérmester az ő feladata az osztrák, burgund, felső-rajnai, rajna-pfalzi, vesztfáliai, frank, sváb és bajor birodalmi kerületek (*Reichskreis*¹⁶) megszavazandó birodalmi segélyeinek

-
- 14 A korszakban a bécsi központi udvari és kamarai szervek, az Alsó-ausztriai Kamara és más tartományi kamarák, a Haditanács és a Német-római Birodalom és az örökös tartományok rendjei a rajnai (régiesen: rénes) Ft-ot használták, ami ekkor már számítási pénzzé alakult. A magyarországi kamarai szervek ugyanakkor a szintén számítási pénz magyar (kamarai) forintot használták. Az átváltási értékek az alábbiak szerint alakulnak: 1 magyar (kamarai) Ft = 100 magyar dénár (den), 1 rajnai Ft [Rheinisch Gulden, régiesen: rénes Ft, a tanulmányban a továbbiakban: rFt] = 60 krajcár (kr) = 80 magyar den, így 1 magyar Ft = 75 kr = 1,25 rajnai Ft (rFt), ill. 1 rajnai Ft (rFt) = 0,8 magyar Ft. Tanulmányunkban egységesen a rajnai Ft-ban számított értékeket tüntetjük fel (rFt).
  - 15 StAL B 90 Bü 267. Kiadása: Müller, J.: Zacharias Geizkofler i. m. Nr. 1. 81–85. p. Elemzése: Sigelen, A.: Dem ganzen Geschlecht i. m. 191–121. p. Az alábbiakban az eredeti forrást ismer-tjük.
  - 16 A birodalmi kerületeket az 1500-as augsburgi birodalmi gyűlésen hozták létre, ekkor még csak hat darabot, elsősorban jogi, bíraskodási kereteket nyújtottak, ehhez jött később a birodalmi se-gélyek bevezetése révén az adózási egység szerep. A korszakban 10 birodalmi kerületre volt fel-osztva a Német-római Birodalom: burgundiai, vesztfáliai, alsó-szász, felső-szász, frank, felső-rajnai, sváb, bajor, osztrák és rajnai-pfalzi („választórajnai”, azaz *Kurrheinischer Reichskreis*) kerületekre. A cseh királyság és a svájci területek nem voltak részei a kerületi rendszernek. *Winfried Dotzauer*: Die deutschen Reichskreise (1383–1806). Geschichte und Aktenedition. Stuttgart, 1998. 33–64. p. Geizkofler hatásköre egyedül a két szász kerületre, azaz a birodalom észak-keleti régióira nem terjedt ki, amelynek birodalmi segélyeit egy, fentebb már említett külön működő birodalmi rendi tisztviselő, a szász birodalmi fillérmester szedte be. A vizsgált

beszedése, amely összegeket a kijelölt Legstadt-okba, azaz letétvárosokba kell a kerületeknek eljuttatniuk, ezek a következők: Frankfurt, Augsburg, Nürnberg és Regensburg. Geizkofler és ellenőre (*Gegenhändler*) kijelölt lakóhelye Augsburg. (2.) Minden bevételről és kiadásról neki és ellenőrének egyaránt számadást kell vezetnie, minden számadást egy jól őrzött hivatali szobában kell tartaniuk, amiben egy zárható szekrényben kell ezeket tárolni, a szekrényhez mind Geizkofler-nek mind pedig az ellenőrnek külön kulccsal kellett rendelkeznie (azaz a szekrényt csak egyszerre, a két hivatalnok jelenlétében tudták kinyitni). (3.) Minden befizetésről, amit a letétvárosokban, vagy közvetlenül a birodalmi rendektől átvesz, *Geldzettel*-t azaz pénzátvételi elismervényt kellett adnia, amelyben pontosan fel kellett tüntetnie, hogy milyen típusú pénz nemekben történt a befizetés. Az elismervényeket a számadáshoz kellett csatolnia. (4.) Ügyelnie kellett arra, hogy a letétvárosokban csak jó birodalmi pénzekkel fizessék be a segélyt, a németalföldi és más rossz pénzek átvételét kerüljék. (5) A pénzátváltásoknál keletkezett nyereséget és veszteséget egyaránt le kellett könyvelnie. (6.) Ügyelnie kellett arra, hogy egy újonnan megszavazott segély esetén, mennyi pénz van egy-egy letétvárosban, hogy ezáltal a felveendő hitelek összegét és kamatait is csökkenteni lehessen. (7.) Mivel az 1582. évi Augsburgban megszavazott segély befizetése lassan lejár, ezért ügyeljen arra, hogy akinek elmaradása van, fizesse be, ehhez minden, a birodalmi határozatokban említett jogi eszközt vegyen igénybe, akár az uralkodó által kibocsátandó felszólítóleveleket is igényelhet. Ügyeljen arra, hogy mind az új segélyek, mind a restanciák a megadott határidőre kerüljenek befizetésre, a bevételekről havi kimutatásokat készítsen. (8.) A bevételekről és a kiadásokról az ő és ellenőre aláírásával ellátott havi kimutatásokat kell küldenie az Udvari Kamara részére. (9.) Amennyiben az uralkodó parancsára az esetleges kiadásokra a rendeknél a segély megelőlegzésére pénzt vesz fel előre (ezt nevezték anticipációnak), akkor azon letétvárosnak, ahová be kellett volna fizetni ezt a segélypénzt, annak kell az összegről nyugtát kiállítania. Ha valamiért erre nem kerül sor, akkor adhat ő is nyugtát az ellenőr ellenjegyzésével, azonban ezt a nyugtát mielőbb ki kell majd cserélni a letétváros nyugtájára. (10.) Mivel korábban a segélyekre anticipációkat (hiteleket) túl nagy kamattal vettek fel és a közreműködő hitelközvetítők túl nagy költséggel dolgoztak, ezért ezt el kell

---

időszakban Geizkofler számadásaiban gyakran szereplő Christoph Loß, a szász választó titkos tanácsosa és udvari marsallja töltötte be ezt a hivatalt 1586 és 1604 között. Életére ld. *Martina Schattkowsky: Zwischen Rittergut, Residenz und Reich. Die Lebenswelt des kursächsischen Landadligen Christoph von Loß auf Schleinitz (1574–1620)*. Leipzig, 2007. (Schriften zur sächsischen Geschichte und Volkskunde. Band 20).

kerülni. A fillérmester tartson jó kapcsolatot (*Korrespondenz*) a letétvárosokkal, így a felvett hiteleket időben és helyben tudja visszafizetni, ezzel elkerülve, hogy a császári udvarból kelljen a hiteleket visszafizetni. Rövid távra anticipációkat csak költségek és károk nélkül vegyen fel és a naponta befolyó jövedelmekből fizesse vissza, nagyobb hiteleket csak az uralkodó engedélyével vehet fel a segélyek terhére. (11.) Jelen helyzetben a segélyrestanciák befizetése nehezen zajlik, ugyanakkor az ezekre felvett hitelek kamatait rendben fizetni kell, ezért ügyeljen a fillérmester és ellenőre arra, hogy a kamatokat rendben fizessék, ha kell erre vegyenek fel újabb hiteleket, annak érdekében, hogy a hitelezők bizalmát és jóindulatát megőrizzék egy esetleges későbbi nagyobb hitelfelvétel érdekében. (12.) Ügyeljen arra, hogy különösen Frankfurt letétvárosban a befolyt nagy értékű pénzek átváltásánál ne keletkezzen nagy veszteség, mint eddig. (13.) A kiadásokról mindig vegyen nyugtát, abban tüntessék fel mit és milyen típusú pénzzel fizettek ki, ha valamit áruban ad ki, akkor annak értékét is pontosan fel kell tüntetni és a kiadásokról kapott parancslevelekkel együtt a számadásokhoz kell csatolnia. (14.) Mivel korábban a kiadások körül sok rendtelenség volt, amiből hátrányok keletkeztek, ezért az uralkodó elrendeli, hogy a fillérmester és ellenőre csak és kizárólag az uralkodó, vagy Ernő főherceg, akire az uralkodó a magyar végek igazgatását bízta, parancsára, illetve az Udvari Kamara rendeletére tehet kiadásokat. Valamennyi ilyen parancslevelet az Udvari Kamara expedialja. Ezen kívül is az Udvari Kamarával jó viszonyt kell ápolnia. (15.) Csakúgy, mint hivatali elődje idején, a fillérmesternek valamennyi be- és kijövő iratot lajstromoztatnia kell, minden év végén ezekről másolatot kell küldenie az Udvari Kamara részére. (16.) Minden birodalmi segélyről külön számadást vezessen évről-évre, a különböző időpontokban megszavazott segélyeket ne keverje össze számadásaiban. Minden számadást a naptári év végén zárjon le és a következő év április 1-jéig, mellékleteivel, valamint az előző évről nála maradt maradványösszegekkel együtt küldje meg az Udvari Kamarának. Ügyeljen a segélyek és más pénzügyletek elkülönült könyvelésére, mivel az uralkodó nem csupán a segélyek beszedésére, hanem hitelek felvételével kapcsolatos ügyletekkel (*Geldhandlungen*) is megbízza. (17.) Mindenben tartsa magát az instrukcióban foglaltakhoz és igyekezzen az uralkodó hasznát előmozdítani, kárait megakadályozni. Az uralkodó Matthias Peugl-t rendeli mellé ellenőrnek (*Gegenhändler*).¹⁷ Geizkofler fizetése évi 2000 rFt, ebből

17 Matthäus Peugl-ről van szó (a forrásban Peügel), aki már Geizkofler elődje, Johann Achilles Ilsung mellett is ellenőrként szolgált és még ezt megelőzően, Maximilian Ilsung fillérmester halálát követően, 1583. január és július között ideiglenesen a fillérmesteri hivatalt is betöltötte. *Sigelen, A.: Dem ganzen Geschlecht i. m. 125. p. Schulze, W.: Reich und Türkengefahr i. m. 322. p.*

kell helyettesét és más hivatalnokait eltartania. Peugl ellenőr 300 rFt fizetést és 100 rFt pótlékot kap. Geizkofler hivatali utazásai idejére havi 100 rFt-ot számolhat el, emberei utanként 1–1 tallért.

A hivatali instrukció tehát kijelölte a fillérmester illetékességét, alárendeltségét és elsősorban a bevételek és kiadások nyilvántartására vonatkozóan írt elő részletes rendelkezéseket. Fontos kiemelni, hogy a fillérmestert az uralkodó felhatalmazta hiteltárgyalások lebonyolítására, kisebb hitelek egyedül is felvehetett, jelentősebb ügyeket az uralkodóval kellett jóvá hagyatnia. Ezeket, a segélyek terhére felvett megelőlegző hitelek anticipációnak nevezték. Szempontunkból fontosak a könyvvezetésre vonatkozó előírások: a segélyek és hitelek külön nyilvántartása, az iratok lajstromozása. Ugyanis Geizkofler fennmaradt hivatali iratai, számadásai egyértelműen az instrukcióban foglaltak betartásával készültek és kerültek megőrzésre. Hangsúlyoznunk kell azt is, hogy az instrukció az 1589 után megszavazandó következő birodalmi segély beszédére és a korábbiak, elsősorban az 1582. évi restanciáinak behajtására vonatkozott.

Geizkofler a hivatali esküjét 1589. március 21-én tette le.¹⁸ Geizkofler tehát ettől az időponttól gyakorolta hivatalát, ami kezdetben csupán a régebbi hitelek restanciáinak beszédére irányult (erről ld. alább). Az 1594-ben megszavazott első, valóban nagy összegű töröksegély beszédére a birodalmi rendek egy új, kizárólag ennek a segélynek a beszédére felhatalmazott fillérmester kinevezését szorgalmazták, majd elfogadták, hogy ezt a segélyt is — elkülönített számadások alapján — Geizkofler szedje be, azaz ő egyfajta perszónálunióban császári és birodalmi rendi tisztviselőként funkcionált.¹⁹ Ezért is érdemes megjegyezni, hogy ugyan Geizkofler a császár pénzügyi hivatalnoka volt, azonban formálisan nem volt a Habsburg Monarchia központi pénzügyi kormányszervének, az Udvari Kamarának az alárendeltje.

A következő nagyobb töröksegélyt az 1598. évi regensburgi birodalmi gyűlés szavazta meg. Ennek beszédére a rendek újfent önálló fillérmestert kívántak állítani, azonban tudomásul véve a fennálló helyzetet, elfogadták Geizkoflert erre a feladatra. Az, hogy az 1598. évi segélyek beszédése Geizkofler személyében újfent perszónálunióban valósult meg, az erre a feladatra kiadott instrukciója a legjobb bizonyíték. Az instrukciót Fülöp Lajos palotagróf és pfalz-neuburgi herceg, valamint György Lajos Leuchtenberg grófja, előbbi a protestáns, az utóbbi pedig a katolikus rendek képviselője tárgyalták le Mátyás főherceggel, Rudolf

18 *Sigelen, A.*: Dem ganzen Geschlecht i. m. 120. p.

19 *Schulze, W.*: Reich und Türkengefahr i. m. 324–328. p. *Sigelen, A.*: Dem ganzen Geschlecht i. m. 120. p.

megbízottjával, a tárgyalások során figyelembe vették Geizkofler véleményét is.²⁰ Ezt a tényt maga a Rudolf által 1598. június 17-én Prágában kiadott instrukció is tartalmazza bevezetőjében.²¹ Az utasítás főbb pontjai: (1.) Geizkoflernek a letétvárosokból felvett pénzekről nyugtát kell adnia, a letétvárosnak pedig a hozzá befolyt pénzről. (2.) Minden bevételről és kiadásról számadást kell vezetnie. (3.) A hadbiztosok által átadott mustrajegyzékek alapján köteles a katonaságot az ezredestől a közkatonáig kifizetni. (4.) A katonáknak a pénzváltáskor értékükön adják át a pénzeket, mindenről vegyenek pénzcédulát (*Geldzettel*), hogy kiderüljön, mi a valós átváltási érték az adott letétvárosban. (5.) A kereskedőkkel történő pénzváltásoknál, különösen Frankfurtban, ugyanúgy ügyelni kell arra, hogy abból ne származzon hátrány. (6.) A birodalmi fillérmesternek a császár a felettese, kiadásokat az ő rendeletére tehet. A hadjárat végén (ti. az instrukció részben az 1598. évi hadjárat finanszírozására szól) az uralkodó és a két, a rendek képviselésében eljáró birodalmi fejedelem felé el kell számolnia. (7.) A befolyt segélypénzeket kizárólag a katonaság fizetésére lehet felhasználni, ezen kívül csak a hadbiztosok, a birodalmi fillérmester havi fizetése, a mustra költségei, az ezredek hajón történő szállítási és ellátási költségei fizethetők ki. (8.) Stájerország, Karintia és Krajna a török ellen két havi segélyt (*Römermonat* — erről ld. később) szavaztak meg, ezért ebből az összegből egy havi pénzt még folyó évben, egy havit pedig a következő évben fizessen vissza nekik.²² (9.) A birodalmi fillérmester felhatalmazást kap arra, hogy a segélyekre hiteleket (anticipáció) vegyen fel a katonaság időben történő fizetése érdekében. (10.) Minden hónap 14. napjától a következő hónap 14-ik napjáig készítsen kimutatást a befolyt segélyekről és arról, kik maradnak el és milyen összeggel a befizetésekkel és küldje el az uralkodónak. (11.) Meglévő ellenőre mellé kirendelnek rendi ellenőröket a fent említett két birodalmi fejedelem személyében. (12.) Ügyeljen a Rajna-menti területeken befizetett pénzek átváltásakor. (13.) Nyílt pátenst kap Geizkofler a posta (ingyenes) használatára, erről a postamestereket értesítik. (14.) Az uralkodó és a rendi képviselők felmentvényt adnak részére pénzvesztések esetére, amennyiben mindent megtesz annak elkerülésére. (15.) Mindenben az uralkodó és a rendek érdekeiben kell eljárnia. Zárásként az instrukció közli Geizkofler fizetését, ami havonta 1600 rFt,

20 Ezt a tényt az instrukció is leírja. A birodalmi rendek bevonására, a fent említett rendi képviselőkre és Geizkofler javaslataira ld. *Bagi Z.*: Egy ura lesz i. m. 1460–1461., 1477. p.

21 Az instrukció eredeti példányát ld.: StAL B 90 Bü 273. Kiadása: *Müller, J.*: Die Verdienste i. m. Nr. 12. 292–296. p. Vö. még *Sigelen, A.*: Dem ganzen Geschlecht i. m. 122–123. p.

22 Az osztrák tartományok nem fizettek korábban töröksegélyt, ez egy kivételes döntés volt, viszont a megszavazott pénzeket maguk használták fel, ezért kellett a részükre visszautalni.

tehát évi 19.200 rFt, amiből közel 30 beosztottat kell eltartania a letétvárosokban, Bécsben, táborokban, hadszíntéren stb. Ehhez járul még a szükséges útiköltség és élelmiszer-ellátmány.

Az 1598. évi instrukció fontos változásokat hozott az újabb, jelentős összegű töröksegélyek beszedésében és felhasználásában. Lényegi különbség volt, hogy a fillérmester — szakítva a korábbi gyakorlattal — nem a bécsi központi hivatalokba küldte a beszedett segélypénzeket, hanem közvetlenül a katonaságra kellett fordítania. Ez a változás — mint az alábbiakban bővebben be fogom mutatni — a számadásokból is jól nyomon követhető. Annak ellenére, hogy továbbra is a császár maradt a felettese, a rendeknek is jelentős befolyása lett a pénzek beszedése és kifizetése ellenőrzésében. Az elmúlt időszak tanulságának levonása volt az is, hogy az első instrukciójában engedélyezett fizetésből a hivatal háborús viszonyok között, amikor jóval több segélypénzt kellett beszedni és kifizetni, Bécsbe vagy a hadszínterre juttatni, nem elegendő pár fős apparátus, hanem immáron egy több mint 30 fős hivatalnok-hálózat intézte az ügyeket, akiket Geizkofler választott ki, neki esküdtek fel és tőle kapták fizetésüket.²³ Ez a tény és a kezelt pénzek összegének — az alábbiakban részletesen bemutatandó — nagyságrendekkel való megnövekedése indokolta az egy évtizeddel korábban megállapított fizetése tízszeresére emelését. Geizkofler erre az időszakra már a császári udvar és a német-római birodalmi rendek egyik fő közvetítője, a legjelentősebb „*Finanzmakler*”, azaz egyfajta „bróker”, „pénzfelhajtó” lett, akiben mind az uralkodó, mind a rendek, mind pedig a katonaság is megbízott. Nem véletlen, hogy a birodalmi fillérmesteri tiszt mellett 1597 és 1600 között a magyarországi főélelmesteri hivatalt is betöltötte. Látszólag ez a tisztség messze állhatott a pénzvilágtól, azonban, ha meggondoljuk, Geizkofler volt az, aki lényegében az összes, birodalomban toborzott katona zsoldját kifizette és ő volt az, aki megszervezte a magyarországi hadszínterre jutásukat, a hadfelszerelésről is gondoskodott és hol Bécsben, hol Prágában, hol pedig a magyarországi hadszíntéren bukkant fel. Így nem lepődhetünk meg azon, hogy a magyarországi hadszínterre kerülő alakulatok élelmezését is Geizkofler-re bízták. Sajnos ez a tevékenysége nem igazán feldolgozott, azonban a számadásoknál visszaköszönnek a katonai élelmezésre fordított kiadások és bevételek.

---

23 A hivatalra ld. *Sigelen, A.*: Dem ganzen Geschlecht i. m. 125–138. p. A hivatalszervezet felépítésére uo. 600. p.

A Geizkofler számadások a Ludwigsburgi Állami Levéltárban

A Geizkofler levéltárat a Ludwigsburgi Állami Levéltárban őrzik, ahová családi hagyatékként került 1893-ban.²⁴ A fennmaradt levéltár döntő része Zacharias Geizkofler birodalmi fillérmesteri tevékenysége kapcsán keletkezett.²⁵ Fennmaradtak Geizkofler hivatali aktái, nyugtái, a neki írt parancslevelek, a saját hivatali levelezésének fogalmazványai és számos számadási, könyvelési irat. Fontos megjegyezni, hogy az iratanyagot 2007–2008 körül újra rendezték, számos jelzetet megváltoztattak, ezért a régebbi szakirodalomban szereplő jelzeteket ma össze kell vetni egy konkordancia-jegyzékkel.²⁶ Az alábbiakban mi a számadásokra koncentrálnunk.²⁷ A számadási sorozatban 49 csomóban őrzött számadáskönyv, kivonat maradt fenn, ezek közül az ún. főszámadások (*Haupttraitung*) vagy éves számadások az igazán kiemelkedő forrásértékűek. Ezekből összesen 25 kötet maradt ránk az 1589 és 1603 közötti időszakból, tehát Geizkofler teljes hivatali időszakát lefedik. A főszámadások a megszavazott birodalmi segélyek rendszerében készültek: az 1589–1593 közötti kötetek az ún. „régí segélyek”, azaz az 1589 előtti birodalmi gyűléseken megszavazott segélyek restanciáinak elszámolásait tartalmazzák 5 kötetben.²⁸ Az 1594-ben Regensburgban megszavazott segély éves számadásai 1594 és 1603 közöttről 10 kötetben maradtak ránk.²⁹ Az 1598. évi regensburgi birodalmi segély elszámolásai pedig 6 kötetben őrződtek

-
- 24 Jelzet: StAL B 90 Geizkofler Familienarchiv. Az iratanyag felhalmozódásának történetére ld.: <https://www2.landesarchiv-bw.de/ofs21/olf/einfueh.php?bestand=16974> (letöltés ideje 2018. december 12.)
  - 25 A fond jelenleg 49,4 ifm terjedelmű, 48 oklevél mellett 3672 csomónyi iratot tartalmaz. Ebből 744 csomónyi (!) irat kizárólag Zacharias Geizkofler fillérmesteri hivatali tevékenységére vonatkozik. <https://www2.landesarchiv-bw.de/ofs21/olf/struktur.php?bestand=16974&klassi=002&anzeigeKlassi=002&zeigeD0=1> (letöltés ideje 2018. június 1.)
  - 26 Ez elérhető az interneten is: <https://www2.landesarchiv-bw.de/ofs21/olf/konkordanzen.php?bestand=16974> (letöltés ideje: 2018. június 1.)
  - 27 StAL B 90 2. Das Reichspfennigmeisteramt unter Zacharias Geizkofler, 2.3 Das Rechnungswesen und die Finanzpolitik des Reichspfennigmeisters. 2.3.2 Rechnungsbücher und –tabellen).
  - 28 Ezek jelzetei: 1589. május 1. – december 31., 1590. évi, 1591. évi számadások (StAL B 90 Bü 417), 1592, 1593. évek számadásai (Bü 418).
  - 29 Az 1594. évi birodalmi segély főszámadásai: 1594. évi számadás (StAL B 90. Bü 418), 1595. évi (Bü 419), 1596. évi (Bü 420), 1597., 1598. évek (Bü 421), 1599. évi (Bü 422), 1600. év (Bü 423), 1601. évi (Bü 424), 1602. évi (Bü 425), 1603. évi (Bü 426). Ez utóbbiban szerepel még 1601. évi ulmi és 1602. évi nürnbergi kerületi segély elszámolása is.

meg 1598 és 1603 között.³⁰ Külön számadási sorozatot képeznek az ún. rendkívüli vagy kerületi segélyekről fennmaradt elszámolások. 1592-ben három évre szavaztak meg a rendek rendkívüli segélyt a horvát-szlavón végek fenntartására, majd pedig 1601-től 1603-ig az egyes kerületek maguk is ajánlottak fel rendkívüli segélyeket kerületi segély néven.³¹ Az egyes számadások eltérő terjedelműek, a „régii segélyek” számadásai még csak 40–60 fóliót tesznek ki, a század végén készített főszámadások azonban már elérték a 140–180 fóliós terjedelmet is. Valójában a fent felsorolt számadáskönyveknél több kötet is található az anyagban, hiszen több számadásból fennmaradt fogalmazvány és tisztázati példány is, illetve kivonatok is rendelkezésre állnak.³² Az éves főszámadások mellett más számadások is maradtak fenn Geizkoflertól vagy a fillérmester beosztott hivatalnokaitól, illetve egy-egy ügylettípusról. Említhetjük például az instrukció előírása alapján az 1594. évi segélypénz beszédéséről készült havi számadásokat is.³³ Geizkofler egy fontos beosztottjának, 1599 és 1602 közötti bécsi ügyvivőjének (*Verwalter in Wien*), Sixt Meillinnek több önálló, igen részletes számadása is fennmaradt.³⁴ Az ügylet-típusú számadásokból érdemes kiemelni két ún. váltókönyvet, amely a Geizkofler által felvett és kifizetett váltólevelek kimutatásait tartalmazza.³⁵

---

30 Az 1598. évi birodalmi segély főszámadásai: 1598. évi számadás (StAL B 90 Bü 427), 1599. évi (Bü 428), 1600. évi (Bü 429), az 1601., 1602. és 1603. évi számadások egy kötetben találhatóak (Bü 430), az 1603. évi külön kötetben is fennmaradt (Bü 433). Maradt fenn még egy kötet az 1601–1603. I. negyedév bevételeiről és kiadásairól. Bü 429. (Ez utóbbit nem dolgoztam fel.)

31 Jeleztek: az 1592–94. évi rendkívüli segély számadása (StAL B 90 Bü 438.), az 1601. évi kerületi segély számadása (Bü 434), az 1602. évi kerületi segély (Bü 450) és az 1603. évi (Bü 435.). Az 1601. évi számadáskönyv eleje hiányos, az első 3 fólió elveszett, egy, a havi bevételeket feltüntető kivonat alapján a hiányzó rész azonban rekonstruálható, ennek jelzete Bü 464.

32 Például az 1598. évi segély 159. évi elszámolásának fennmaradt a fogalmazványa és a tisztázata is. (B 90 Bü 427)

33 Néhány példa: Zakarias Geizkofler birodalmi fillérmester számadása az 1592–94. évi rendkívüli segélyek havi bevételeiről és kiadásairól, 1592. október – 1594. június. StAL B 90 Bü 439. Az 1594. évi töröksegélyre előzetesen felvett hitelek és az azokból tett kiadások számadása, 1594–1595. Bü 440. Havi kimutatások az 1594. évi töröksegély bevételeiről és kiadásairól, 1596–1597. Bü 441. Havi kimutatások az 1594. évi töröksegély bevételeiről és kiadásairól, 1598–1600. Bü 442. Havi kimutatások az 1594. évi töröksegély bevételeiről és kiadásairól, 1601–1603. Bü 443.

34 Sixt Meillin 1599. évi számadása (StAL B 90 Bü 448), 1600. évi (Bü 448), 1601. és 1602. évi (Bü 449) maradtak fenn. Meillinre ld. *Sigelen, A.*: Dem ganzen Geschlecht i. m. 128. p

35 Váltókönyv, 1595–1600. StAL B 90 Bü 685. Ezt a kötetet elemezte részletesen: *Erich Landsteiner*: Reichspfennigmeister Zacharias Geizkofler gründet eine Bank. Geldwesen und Kriegsfinanzierung im Habsburgerreich am Ende des 16. Jahrhunderts. In: *Österreichische*

A birodalmi töröksegély számításának alapjai

A birodalmi segély számítási alapja 1521-től, a wormszi birodalmi gyűléstől a *Römermonat*, azaz római hónap volt. Eredetileg V. Károly császár római koronázása kíséretére szavazták meg, ekkor egy 4000 lovasból és 20.000 gyalogosból álló kontingens egy havi fizetését állapították meg: a lovasoknak 12 rFt, a gyalogosoknak négy rFt zsoldot határoztak meg, így egy római hónap a fenti létszám alapján 128 ezer rFt-ot tett ki. Egy *Römerzug*, azaz római hadjárat hat római hónapot tett ki. A vizsgált korszakban a birodalmi segély alapja a római hónap maradt, mint elvi adóegység, értéke a XVI. század második felében, utolsó harmadában már a fent megjelölt összeg felét tette ki, azaz 64 ezer rFt-ot. A segélynek két típusa volt, az ún. *eilende* és a *beharrliche Hilfe*, az előbbi lényegében gyorssegély volt, aminek befizetését a birodalmi kerületek rövid határidőre vállalták, míg az utóbbi állandó segélyt jelentett, amit akár több évig is fizettek. A rendek ezen kívül is szavaztak meg rendkívüli segélyeket, illetve volt példa várépítési segély megszavazására is. A korszakban sor került arra is, hogy az egyes birodalmi kerületek gyűléseiken is szavaztak meg önkéntesen segélyeket, amit a birodalmi gyűlésen megszavazott összegeken felül fizettek be. Az alábbiakban a Geizkofler-számadások fő adatait a segélyek rendszerében mutatjuk be.

A „régii segélyek” számadásainak (1589–1593) főbb adatai

Mint fentebb jeleztük, Geizkoflert 1594-ig lényegében a korábban megszavazott hitelek kinnlevőségeinek beszedésére és az azokból történő kifizetésekre hatalmazták fel. A bevételek nagyságrendje a későbbi időszakokhoz viszonyítva ekkor még nem jelentős, éves átlagban alig 112 ezer rFt. A bevételek között az 1567/68. évi, az 1576. évi regensburgi birodalmi segélyek, az 1570. évi ún. építési segélypénz, az 1576-ban a birodalmi küldöttségekre megszavazott adó és az 1582. évi augsburgi birodalmi segély kinnlevőségének beszedésével találkozzunk.³⁶ Az előbbiekből érthető okokból már csekély összegek futottak be, az

---

Zeitschrift für Geschichtswissenschaften 26. (2015) 183–212. p. Egy másik váltókönyv 1599-ből: StAL B 90 Bü 687.

36 Az 1566-ban Augsburgban 24–24 hónap gyors- ill. állandó segélyt szavaztak meg a rendek a török ellen, 1570-ben 12 hónapot szavaztak meg részben állandó töröksegélyként, részben várépítésre, 1567-ben belső béke biztosítására szavaztak meg 4 római hónapot Regensburgban, számadásokban említett 1568. évi segélyről egyelőre nincs információ. 1576-ban 60 római hó-

utolsó, az 1582. évi segélyből azonban már jelentős bevételeket könyvelt el a fillérmester (31%). A fillérmester fontos feladata volt hitelek felvétele, ezek fő típusai a segélyekre előre felvett ún. anticipációk, illetve a más hivatalokból e célra átutalt összegek, nagyságrendjét jelzi, hogy közel 60%-ot tettek ki bevételi oldalán (2. táblázat).

A kiadások rendszere az ún. régi segélyek és a később tárgyalandó 1594. évi segélyek elszámolása hasonló. A kiadásoknak két fő „címzettje” van: az udvari és a hadi fizetőmester. A két hivatalnok volt a Habsburg-udvar két központi pénztárának vezetője. Az udvari fizetőmester hivatalát 1532-ben hozták létre, fő feladata a több országot közösen uraló Habsburg uralkodók udvari költségeinek finanszírozása volt, míg a kezdetben a fő felhasználási területe alapján magyarországi hadi fizetőmesternek, korszakunkban pedig már inkább székhelyéről udvarinak nevezett fizetőmester posztját a monarchia hadi költségeinek finanszírozására hozták létre.³⁷ A két pénztár működésének bemutatása nem tartozik tanulmányunk témájába, erre más helyütt alaposan kitértem, azonban jelezni kell, hogy az 1550-es évek közepéig az udvari pénztárból fizették a had kiadásokat, és a hadi pénztár létrejötte után is jelentős átutalásokat tettek az udvariból a hadi pénztárba. A tizenöt éves háború zárószakaszában, 1601 és 1605 között pedig újfent az udvari pénztár vitte a főszerepet a háború finanszírozásában.³⁸ A vizsgált időmetszetben a kifizetések 38%-a ment az udvari, míg 62%-a a hadi fizetőmester kasszájába. Ez az rendszer egyébként egyértelművé tette, hogy a beszedett segélypénzeket a császár használta fel, hiszen az említett két pénztár közvetlenül az uralkodó alá volt rendelve. Az udvari és a hadi pénztár korszakban is megfigyelhető összefonódása és az egyes kiadások hasonló mivolta jelzi, hogy mindkét kassa esetében jelentős tételt tett ki a sokszor katonai célokra felvett hitelek törlesztése. Az udvari pénztár felé tett kifizetések 74%-a, az összkiadások 28%-a hiteltörlesztésre lett átutalva, míg a hadi fizetőmester felé tett kiadások 27%-a volt hiteltörlesztés, ami a fizetőmester kiadásainak 17%-át tette ki. Az udvari pénztárba átutalt többi összeg hivatalanokok fizetésére, útiköltségekre, kegydíjakra mentek el. A hadi pénztár felé történt kiadások minden évben meghatározó posztja a horvát-szlávon végek fenntartására kiutalt összeg. A hadi fizetőmester nyugtájára kifizetett összegek

---

nap állandó segélyt és építés pénzt szavaztak meg, míg 1582-ben 1587-ig befizetendő 40 római hónapot. *Schulze, W.*: Reich und Türkengefahr i. m. 79–80. p. *Lanzinner, M.*: Friedenssicherung i. m. 465–466. p. *Rauscher, P.*: Kaiser und Reich i. m. 62. p.

37 *Rauscher, P.*: Zwischen Ständen i. m. 181–184. p. *Kenyeres I.*: A Habsburg Monarchia katonai kiadásai i. m. 88–91. p.

38 *Kenyeres I.*: A Habsburg Monarchia katonai kiadásai i. m. 91–101. p.

pedig szinte kivétel nélkül közvetlen hadseregfinanszírozásra mentek el. A fillérmester a hadi fizetőmester egyéb kiadásaihoz, így tisztek közvetlen fizetésére, útiköltségekre, kegydíjakra történő kifizetésekhez is hozzájárult. Mivel a fillérmester kiadásai mind közvetlen pénzkidadások voltak, így mindig szükség volt a beérkező különféle pénzürmék be- és átváltására a hadszíntéren elfogadott pénzekre, ezt a tételt — a hivatali instrukciónak megfelelően — pénzváltási veszteség alatt könyvelték le (3. táblázat).

Az 1594. évi segély számadásainak adatai (1594–1603)

Az 1594-ben Regensburgban megszavazott segély 80 római hónapot tett ki, ebből 20 hónap ún. gyorssegély és 60 római hónap állandó segély volt. A gyors segély felét, azaz 10 hónapot 1594. december 25-ig, a másik felét 1595. június 24-ig kellett befizetni. A 60 hónapnyi állandó segélyt egyenlő részekben ugyanezen időpontokban (júniusban és decemberben 6–6 római hónapot) de öt éven át kellett lefizetni.³⁹

A számadásoknak ekkor új sorozatát kezdte meg Geizkofler. 1594 és 1603 között az 1594. évi birodalmi segélyek könyvelése alapján a bevétel 11 millió 245 ezer rFt-ot tett ki, tehát éves átlagban 1 millió 124 ezer rFt jövedelem folyt be. Igaz, volt olyan év, amikor meghaladták a bevételek az 1,8 milliót (1597) és volt olyan is, amikor 700 ezret sem érték el (1601), de az utolsó számadási évben, 1603-ban is 801 ezer rFt-ot könyvelt le a Geizkofler az 1594-es segély számadásába. A megszavazott birodalmi segély két típusát, a gyorssegélyt (*eilende Hilfe*) és az állandó segélyt (*beharrliche Hilfe*) külön könyvelte a fillérmester. Az előbbiből a legjelentősebb bevétel 1595-ben folyt be (523 ezer rFt), míg tíz év alatt összesen 913 ezer rFt-ot könyveltek ide, ami az összbevételek 8,1%-át tették ki. Az állandó segélyből ugyanakkor a tíz év alatt az előbbi segély két és félszerese folyt be: 2 millió 446 ezer rFt (a befizetések 21,8%-a), a legnagyobb befizetések 1596 és 1598 között történtek. A két segélytípusból tehát nagyságrendileg összesen 3,3 millió rajnai Ft származott (3.359 ezer rFt), ami a bevételeknek mindössze 30%-át tették ki (29,9%). Ugyanezekbe a számadásokba könyvelte Geizkofler a „régii segélyek” restanciáit, az 1572. és 1582. évi segélyekből befolyó maradványösszegeket, igaz ezekből már alig folyt be érdemi pénz (10 év alatt alig érték el a bevételek 1,4%-át). Ennél jelentősebb összegek folytak be

---

39 A határozat magyar nyelvű kiadásának vonatkozó részét ld. *Wölfinger I.*: Az 1594-es birodalmi gyűlés i. m. 9. p.

a rendek által megszavazott rendkívüli segélyekből, amiből összesen 1,437 millió rFt származott (az összbevételek 12,8%-a). Fontosságát mutatja, hogy volt olyan év, amikor több mint 300 ezer rFt-ot is fizettek így be a rendek (1600-ban például 341 ezer rFt-ot). Kevésbé ismert, hogy Lotaringia is fizetett segélyt, igaz minimális összegben, illetve a kerületek rendjei és lovagjai is ajánlottak meg külön segélyt — szintén nem jelentős tételben. Ha valamennyi segélypénzt, ide számítva a számadások felülvizsgálata után 1600 és 1603 között elrendelt utólagos segély-befizetéseket is, összegezzük, akkor tíz év alatt összesen 5 millió 443 ezer rFt befizetés történt, ami együttesen a bevételek közel 48%-át tették ki, tehát a fillérmester a bevételeinek több mint a felét máshonnan teremtette elő! Ezek döntő része nem meglepő módon a hitelekől származott. A vizsgált időszakban a bevételek 37%-a volt ún. megelőlegző hitel (anticipáció), összesen 4 millió 169 ezer rFt értékben. Új hitelformaként jelentek meg a rövid lejáratú kölesönt nyújtó váltólevelek, amelyekből tíz év alatt a bevételek több mint 10%-a származott, 1 millió 206 ezer rFt összegben. Volt olyan év, az 1597-es, amikor váltólevelekből több mint fél millió rFt folyt be (527 ezer rFt).⁴⁰

Az anticipációk és a váltólevelekkel felvett hitelek összege tíz év alatt 5 millió 375 ezer rFt-ot tett ki, az összbevételek közel 48%-át biztosítva, tehát lényegében ugyanannyit, mint amennyit a rendek segély címén befizettek. Ez is jelzi a fillérmester szerepét a hitelek felhajtásában, a pénzügyi tárgyalások lebonyolításában. Mivel Geizkofler 1597 és 1600 között magyarországi főlélmester is volt, így nem lepődhetünk meg azon a tényen, hogy a bevételek között szerepelnek a katonaságnak kiosztott élelem ellenértékéért befizetett összegek is, 1597 és 1601 között közel 300 ezer rFt származott ebből (292 ezer rFt, 2,6%). (4–5. táblázat.)⁴¹

A kiadások szerkezete megegyezik a fentebb, az ún. régi segélyek számadásánál bemutatott rendszerrel, azaz két fő kedvezményezettje volt a kiadásoknak: az udvari és a hadi fizetőmester pénztára. Az előző időszakhoz képest a döntő különbség a kiadások volumenének jelentős megnövekedése. Ebben a tíz éves periódusban a két hivatalnak összesen 11 millió 361 ezer rFt-ot fizettek ki, ennek 37%-a folyt be az udvari és 63%-a a hadi pénztárba. Már ez is jelzi, hogy a beszedett segélyek és hitelek sokszor nem közvetlenül a háború finanszírozását szolgálták, hanem annak több mint egy harmadát az uralkodó korábbi hiteleinek törlesztésére, udvari kiadásaira fordították. Így pl. rendszeresen találkozunk 1595

40 A váltóügyletek részletes elemzésére ld. *Landsteiner, E.*: Reichspfennigmeister i .m.

41 Technikai okokból az 1594. évi birodalmi segély bevételeit és kiadásait két időmetszetben mutatjuk be, 1594 és 1598, ill. 1599 és 1603 között.

és 1600 között az ún. sváb, rajnai és elzászi birodalmi hitelek,⁴² illetve az udvari fizetőmester által korábban felvett hitelek visszafizetésével. A kiadásoknak tehát kb. két harmada ment valójában a hadi költségek finanszírozására. A régi segélyek mintájára találkozunk a horvát-szlavón végekre deputált összegek fizetésével (tíz év alatt 183 ezer rFt, az összkiadások mindössze 1,6%-a)⁴³. A hadi fizetőmester nyugtájára kifizetett összegek döntően a hadseregfinanszírozási kiadásokra mentek el, ezek a nyugták 1598-tól jelentek meg és hat év alatt 1 millió 652 ezer rFt-ot tettek ki (összkiadások 14,5%-a). A közvetlenül a birodalmi segélyekből fizetett katonatisztek fizetésére 866 ezer rFt ment el (7,6%), míg katonai élelmezésre 1597 és 1602 között 834 ezer rFt-ot fordítottak (7,3%). Ha valamennyi katonai célú közvetlen kifizetést összegezünk, akkor a felsoroltakon kívül ide kell még számítanunk a hadfelszerelésre (főként ágyúgolyók, lőpor, ágyúk vásárlása), a katonaság és a hadfelszerelés szállítására fordított kiadásokat, akkor azok összesen 4 millió 80 ezer rFt-ot tettek ki, a kiadások mindössze 36%-át! Mire mentek el a fillérmester egyéb kiadásai? Elsődlegesen hiteltörlesztésre, csak a hadi fizetőmester által felvett hitelekre tíz év alatt 1,4 milliót fizettek ki (1.419 ezer rFt), a váltóira pedig 1,3 milliót (1.353 ezer rFt), ez a két tétel a fillérmester kiadásainak közel negyedét tette ki (24,4%)! Ezek a hiteltörlesztések ugyanakkor hadi kiadásoknak tekinthetők, hiszen a hadi fizetőmester is a katonaságnak kifizetendő összegekre vett fel hiteleket. Ha valamennyi hiteltörlesztést figyelembe veszünk, akkor az udvari és a hadi fizetőmester részére felvett hitelek visszafizetésére az 1594. évi birodalmi segélyek számadásaiban 3 millió 670 ezer rFt-ot könyveltek el, a kifizetések 32%-át. (6–7. táblázat.)

Az 1598. évi segélyek számadásainak adatai (1598–1603)

Az 1597–98. évi regensburgi birodalmi gyűlés hosszas viták után 60 hónap segélyt szavazott meg 1598-ban három évre.⁴⁴ A segélyek beszédéről készített számadások érdekessége az előzőekhez képest az, hogy lényegében csak a biro-

---

42 Ez egy főként Augsburgban és Straßburgban az egyes birodalmi városoktól, rendektől 5%-os kamatra felvett, igen kedvező és hosszú lejáratú hiteltípus volt. ld. *Sigelen, A.*: Dem ganzen Geschlecht i. m. 152–153. p., 606–607. p.

43 Az 1597. évi számadás szerint az 1594. évi regensburgi birodalmi gyűlés határozata alapján évi 50 ezer rFt-ot kellett fizetni a horvát-szlavón végekre, ebből 30 ezer rFt-ot Geizkoflernek, míg évi 20 ezer rFt-ot Christoph Loß szász fillérmesternek kellett kifizetni. StAL B 90 Bü 421.

44 A tárgyalásokat részletesen ismerteti *Bagi Z.*: Egy ura lesz i. m.

dalmi rendek által befizetett összegek lekönyvelésével találkozunk, hitelfelvétellel alig. A hat számadási évben, 1598 és 1603 között a befolyt 3 millió 183 ezer rFt 94%-a származott a rendek befizetéséből, hitelfelvétellel mindössze 1598-ban és 1599-ben találkozunk, akkor sem meghatározó összegekkel. 1598-ban a segélyek közel egy harmada, míg 1600-ig három negyede befizetésre került. (8. táblázat.)

A kiadások rendszere is teljesen eltér az eddigiektől: a rendek döntése alapján a fillérmester nem a hadi és az udvari pénztárba utalta át a pénzeket, illetve az ő részükre felvett hiteleket fizette, hanem közvetlenül katonai egységeket, ezredet zsoldját egyenlítette ki mustra után. 1598-ban például az alábbi katonai egységeket fizette Geizkofler: a Miksa főherceg alá rendelt 1000 lovas lövészből (archibusier) álló ezredet, Georg Basta Kassán szolgáló 100 fős lovas lövész kompániáját, Georg Friedrich Hohenlohe gróf, illetve Hans von Österhausen 1000–1000 német könnyűlovasból álló ezredét (deutsche, gerüstete Pferde), Simon von Lippe gróf Veszfáliában toborzott 500 kürasszírját (pisztollyal felfegyverzett nehézlovasság), valamint Phiph Graf zu Solms szintén 500 kürasszírját, egy hét kompániából álló vallon (kompániánként 70–90 lovast számláló) kürasszír alakulatot, valamint Hans Friedrich zu Mörsperg, Karl Ludwig von Schulz és Hermann Christoph Rußwurm német gyalogosokból álló 4000–4000 fős ezredét.⁴⁵ Ezen kívül a horvát-szlavón végekre deputált összegeket, valamint a hadbiztosokat fizette a fillérmester a hivatali költségeken kívül. Jelentős tételt tett ki Geizkofler évi 13.600 rFt-os fizetése is. A bevételek jelentős részét nem költötték el, hanem maradványként könyvelték le a kiadások közé (ez hat év alatt a kiadások negyedét tette ki). A közvetlen katonai kiadások aránya — amennyiben az éves maradványokat nem vesszük figyelembe — átlagban 90%-ot tett ki, ami lényeges elmozdulás volt az 1594. évi segélyekhez képest. Összességében megállapíthatjuk, hogy az 1598. évi birodalmi segély esetében jól működött a Geizkofler 1598-as instrukciójában is leírt birodalmi rendi kontroll. (9. táblázat.)

A rendkívüli és a kerületi segélyek számadásai

A fenti három fő számadási sorozat mellett zárásként a birodalmi kerületek által megszavazott és külön számadásban elszámolt segélyeit ismertetjük. Az 1592–1594. közötti kerületi segélyek elszámolása a rajnai-pfalzi, a frank, a bajor, a

---

45 A számadás közli mindig a mustra adatait, így pl. Mörsperg ezrede júniusában 4088 főből állt, decemberben már csupán 3112 főből. Ebben az évben kb. 15.800 főnyi katonaságot fizetett a fillérmester. StAL B 90 Bü 421.

sváb, a rajnai és vesztzfáliai kerületek birodalmi segélyeit tartalmazza, ezen kívül birodalmi prelátusok, grófok és egyéb birodalmi lovagok és városok által felajánlott segélyeket, illetve az itáliai fejedelmek és városok, jelen esetben Lucca és Ferrara befizetéseit tartalmazza. Látható, hogy ezek a segélyek is alapot biztosítottak hitelek felvételére, a jelzett időszakban a befizetések fele (49%-a) hitelből származott! Az 1592–1594. évi rendkívüli segélyből 1 millió 341 ezer rFt jött be. (10. táblázat.) Az 1601 és 1603 között évente megszavazott kerületi hitelek elszámolása összesen 1 millió 608 ezer rFt bevételt mutat ki, döntően a rendek befizetéséből, a hitelek nem játszottak jelentős szerepet (11. táblázat). A kiadások az 1592–94. évi és az 1603. évi elszámolások esetében a régi segélyek, ill. az 1594. évi segély elszámolásában megismert rendszert követik: az udvari és a hadi pénztárba történtek a kifizetések, azzal a különbséggel, hogy a hadi pénztári ügyletek a döntőek, a két számadás esetében 88%-ot tett ki ez utóbbi, míg a hiteltörlesztés a két pénztár esetében 23%-ot ért el (12. táblázat). Az 1601. és 1602. évi kerületi segélyekből tett kifizetések viszont az 1598. évi számadások rendszerét követik, döntően ezredeket és más csapatokat fizettek ki közvetlenül (92%-ban). (13. táblázat.)

Összegzés

Tanulmányunkban kísérletet tettünk Zacharias Geizkofler birodalmi fillérmester tevékenységének és fennmaradt számadásainak rövid ismertetésére. A rendelkezésre álló terjedelem egyelőre csupán egy vázlatos kép megrajzolását tette lehetővé, de már ez alapján is érthető, hogy milyen központi szerepet töltött be Zacharias Geizkofler a tizenöt éves háború finanszírozásában. Továbbá az is újra megerősítést nyert, hogy a birodalmi rendek segélyei mellett, milyen óriási szerepet töltött be a hitelek felvétele. A hitelfelvétel nagysága és sikeressége pedig mindig az adott központi személy (jelen esetben Geizkofler) iránti bizalmon alapult.

1. táblázat. *Zacharias Geizkofler birodalmi fillérmester 1589–1603 közötti számadásai bevételei és kiadásai (rFt)*

Számadások típusa	Összes bevétel	Összes kiadás
Régi segélyek	566 934	541 696
1594. évi segélyek	11 245 365	11 361 689
1598. évi segélyek	3 183 368	3 059 191
Kerületi és rendkívüli segélyek	2 949 807	3 278 288
Összesen	17 945 474	18 240 864

Az 1594. évi segélyekből elvileg befizetendő összeg 5 millió 189 ezer rFt-ra, míg az 1598. évi segélyek 3 millió 891 ezer rFt-ra, azaz összesen 9 millió 80 ezer rFt-ra rúgott. Egyes számítások szerint a fentiekén kívül megszavazott kerületi segélyek összege 1594 és 1598 között mintegy 5 millió rFt-ot, míg 1593 és 1606 között 7-8 millió rFt-ot tett ki.⁴⁶ Geizkofler-nek az 1594. évi segélyből 3 millió 359 ezer rFt-ot (a megszavazott 75%-át), míg az 1598. évből 2 millió 292 ezer rFt-ot (a megszavazott 59%-át), összesen 5 millió 651 ezer rFt-ot sikerült beszednie, ami az elvárt segély 62%-a. Ugyanakkor a két segély elszámolásaiba lekönyvelt összbevétel 14 millió 428 ezer rFt volt, azaz az elvárt összeg 160%-a! Igaz, ezt csak jelentős hitelfelvétellel lehetett elérni. A kerületi segélyek beszédési hatékonyságát sajnos nincs módunkban megállapítani, de az 1592 és 1603 között a külön számadásokban feltüntetett, valóban segélyként beszédett összeg 1 millió 932 ezer rFt volt. Ehhez még hozzá kell számolnunk az 1594. évi segélyek számadásaiba lekönyvelt ilyen típusú befizetésekbe befolyt 1 millió 637 ezer rFt-ot is, azaz kerületi és rendkívüli segélyekből a vizsgált időszakban 3 millió 569 rFt jött be. Egy biztos, Geizkofler nemcsak „hozta”, hanem valószínűleg túl is teljesítette a tőle elvártakat! A fillérmester hivatali ideje alatt nagyságrendileg 18 millió rFt beszédését és kifizetését intézte, főként segélyek és hitelek formájában, ez évi átlagban közel 1 millió 200 ezer rFt-ot jelentett. Az összeg nagyságát jelzi, hogy az negyedével haladta meg a XVI. század végi Magyar Királyság valamennyi bevételeit és a Habsburg Monarchia tizenötéves háború előtti éves jövedelmének közel felét tette ki, míg a háború időszakában az éves bevételek 20–25%-át érték

46 *Schulze, W.*: Reich und Türkengefahr i. m. 361. p. Egy római hónapot 64.864 rFt-al számoltak. Uo.

el!⁴⁷ Joggal hívták a korszakban Geizkofler-t „Kis-Fugger”-nek, hiszen pénzügyi jelentősége vetekedett a híres augsburgi családjával.⁴⁸ A számadások hihetetlen adatgazdagságúak, mind a bevételek, mind pedig a kiadások kapcsán. A bevételek esetében a számadások alapján jól rekonstruálható a háború finanszírozásában résztvevő birodalmi rendek pénzügyi vállalásai, valamint a főként augsburgi és nürnbergi kereskedő-bankárok szerepe, a korszakban megélnékülő váltóügyletek pedig rámutatnak a készpénzkezelés és -átutalás korabeli fejlődésére. A kiadások számos értékes adatot nyújtanak a magyarországi törökellenes küzdelem finanszírozásának történetéhez, a hitelügyletek visszafizetésének kérdéséhez, a hazánk területén küzdő zsoldosalakulatok létszámára, összetételére vonatkozólag. A számadások részletes feldolgozása — amelyre a későbbiek során vállalkozni szeretnék — úgy vélem, sok fontos részlettel járulhat hozzá nemcsak a tizenöt éves háború történetének, hanem a Magyar Királyság, a Habsburg Monarchia és a Német-római Birodalom korabeli kapcsolatrendszerének jobb megértéséhez.

Függelék

Zacharias Geizkofler birodalmi fillérmester számadásainak főbb adatai (rFt)

2. táblázat. Régi segélyek bevételei 1589–1593

Bevételek	1589	1590	1591	1592	1593	Összesen	%
Hitelek és átvett pénzeszközök	44230	139523	88289	15607	50156	337805	59,6
Birodalmi lovagok segélyei	1500	8978	5590	1100		17168	3,0
Birodalmi segély restanciák (1567/68)	504	80		4807	423	5814	1,0
1576. évi regensburgi birodalmi segélyből	5520	10972	315	2620	7605	27032	4,8

47 Kenyeres I. – Pálffy G.: A Habsburg Monarchia i. m. 1043–1055. p.

48 Ennek szépirodalmi recepciója: H. Schrott-Pelzel: Geizkofler. Die Klein-Fugger in Tirol. Innsbruck-Leipzig, 1938. (Regény.)

1576-ban küldöttségekre megszavazott adóból	24	34		1510	127	1695	0,3
1582. évi augsburgi birodalmi segélyből	7481	34674	81922	14097	38230	176404	31,1
1570. évi építési segélypénz		1017				1017	0,2
Összesen	59259	195278	176116	39741	96540	566934	100

3. táblázat. Régi segélyek kiadásai 1589–1593

Kiadások	1589	1590	1591	1592	1593	Összesen	%
<i>Udvari fizetőmester hivatalába</i>							
Átutalás			20000			20000	3,7
Fizetések	2067	2700	3600	2600	4600	15567	2,9
Hiteltörlesztések	12747	37744	45755	21438	35450	153134	28,3
Rendkívüli kiadások	106	2440	2122	941	1036	6645	1,2
Útiköltségek	394	131	3906	510	357	5297	1,0
Kegydíjak	301	5450	328			6079	1,1
Udvari fizetőmester hivatalába összesen	15615	48465	55711	25489	41443	206722	38,2
<i>Hadi fizetőmester hivatalába</i>							
Horvát-szlavón végek deputációja	7390	15261	7832	6295	17163	53940	10,0
Hadi fizetőmester nyugtájára		68819	74000		27023	169841	31,4
Hadi hitelek törlesztése	18500	54334	12384	1798	5218	92234	17,0
Tiszti fizetésekre	1743	595	843	227	9007	12415	2,3
Útiköltségekre	551	763	447		281	2041	0,4

Kiadások	1589	1590	1591	1592	1593	Összesen	%
Pénzváltási veszteség	202	2120	507	31	127	2987	0,6
Rendkívüli kiadások		149		25	555	729	0,1
Kegydíjak, províziók			585		200	785	0,1
Hadi fizetőmester hivatalába összesen	28386	142040	96598	8376	59574	334974	61,8
<i>Udvari és hadi fizetőmester részére összesen</i>	<i>44001</i>	<i>190505</i>	<i>172309</i>	<i>33865</i>	<i>101016</i>	<i>541696</i>	<i>100</i>
Különbözet	15258	4773	3807	5877	-4476	25238	

4. táblázat. Az 1594. évi segély bevételei I. (1594–1598)

Bevételek	1594	1595	1596	1597	1598	Összesen	%
Hitelek – antici-pációk	775677	48245	387522	562332	657345	2431121	35,7
Hitelek – váltók	1500	330485	115526	527020	4300	978831	14,4
Régi birodalmi segély restanciák (1572, 1582)	76168	400		51281		127849	1,9
Birodalmi segély – eilende Hilfe	173373	523897	116876	39738	16588	870473	12,8
Birodalmi segély – beharrliche Hilfe	60240	85623	513942	431313	457504	1548622	22,7
Birodalmi segély – Lotaringia		13000		12000		25000	0,4
Birodalmi segély – rendkívüli	18000	205581	182012	76880	106810	589283	8,7
Kerületi, rendi és lovagi segélyek				85480	24847	110327	1,6

Bevételek	1594	1595	1596	1597	1598	Összesen	%
Katonai étellemezés haszna				52694	73850	126545	1,9
Alamizsnapézn a katonák ápolására, kórházára			547	869	317	1733	0,0
Összesen	1104958	1207231	1316425	1839607	1341562	6809783	100

5. táblázat. *Az 1594. évi segély bevételei 2. (1599–1603)*

Bevételek	1599	1600	1601	1602	1603	Összesen	%
Hitelek – anticipációk	672156	132939	312039	508988	111800	1737923	39,2
Hitelek – váltók	97867	17100	67697		45233	227897	5,1
Átutalás		8000				8000	0,2
Régi birodalmi segély restanciák (1572, 1582)		4899			20193	25092	0,6
Birodalmi segély – eilende Hilfe	732	2400	400	121	39200	42853	1,0
Birodalmi segély – beharrliche Hilfe	292931	366368	67976	33210	136989	897475	20,2
Birodalmi segély – Lotaringia						0	0,0
Birodalmi segély – rendkívüli	183125	341622	100907	122592	100295	848541	19,1
Kerületi, rendi és lovagi segélyek	278				64218	64496	1,5
Katonai étellemezés haszna		103803	62134			165937	3,7
Alamizsnapézn a katonák ápolására, kórházára	126		31			157	0,0

Bevételek	1599	1600	1601	1602	1603	Összesen	%
Befizetett segélyek hiányainak utólagos kiegyenlítése (1594. évi segély restanciái)		19198	60670	53801	159396	293066	6,6
Pénzváltási nyereség				389	166	555	0,0
Egyéb					123591	123591	2,8
Összesen	1247215	996330	671854	719101	801082	4435581	100

6. táblázat. Az 1594. évi segélyek kiadásai I. (1594–1598)

Kiadások	1594	1595	1596	1597	1598	Összesen	%
<i>Udvari pénztárba</i>							
Az udvari fizetőmester nyugtájára, átutalások	708974	583844	308216	754758	53377	2409169	35,2
Hiteltörlesztésre	156921	51885	56123	43471	55870	364269	5,3
Fizetések	10767	7263	12184	6186	6978	43378	0,6
Rendkívüli kiadások	2145	1280	5635	3281	3076	15418	0,2
Kegydíjak	796	2254	6272	1254	2257	12833	0,2
Útiköltségek	3993	6168	4751	8922	7542	31376	0,5
Egyéb/előző évi maradvány	4276	57706	8000			69982	1,0
Udvari Pénztárba összesen	887872	710401	401181	817872	129101	2946426	43,0
<i>Hadi fizetőmesternek</i>							
Horvát-szlavón végek deputációja	45674	20400	20000	10000	10000	106074	1,5
Hadi fizetőmester nyugtájára					397042	397042	5,8

Kiadások	1594	1595	1596	1597	1598	Összesen	%
Hiteltörlesztésre	19365	189437	308720	228167	153744	899433	13,1
Váltókra		122950	243497	482756	203162	1052364	15,4
Katonaság, tisztek fizetésére	26985	66579	186688	50194	127001	457447	6,7
Katonaság szállítá- sára		23640	7417	28484	9660	69202	1,0
Hadfelszerelésre	173324	68428	101624	49069	76684	469130	6,9
Hadfelszerelés szál- lítására		10639	6485	5396	3254	25773	0,4
Katonai ételmezésre				113925	233630	347555	5,1
Kegydíjak és pro- viziók	100	324				424	0,0
Rendkívüli kiadá- sokra	3968	215				4183	0,1
Pénzváltási vesz- teség	3302	19808	13620	15235	15386	67352	1,0
Egyéb	2073					2073	0,0
Hadi fizetőmesteri hivatal szükségletire, úti és más költségek			479	5465		5944	0,1
Hadi fizetőmester- nek összesen	272718	522422	888529	988690	1229565	3901923	57,0
Mindösszesen	1160590	1232823	1289710	1806561	1358665	6848349	100,0

7. táblázat. Az 1594. évi segélyek kiadásai 2. (1599–1603)

Kiadások	1599	1600	1601	1602	1603	Összesen	%
<i>Udvari pénztárba</i>							
Az udvari fizetőmester nyugtájára, átutalások a részére	1785	7980	16028	86990	9714	122497	2,7
Hiteltörlesztésre	128314	32279	42989	23635	306716	533932	11,8
Fizetések	6934	7693	8132	7031	6681	36471	0,8
Rendkívüli kiadások	17662	13352	6305	5732	2876	45927	1,0
Kegydíjak	6962	62676	17617	42922	21119	151295	3,4
Útiköltségek	16279	6307	13846	15447	4847	56727	1,3
Egyéb/előző évi maradvány	17103	117481	240	40436	134926	310187	6,9
Udvari pénztárba összesen	195040	247767	105157	222194	486879	1257036	27,9
<i>Hadi fizetőmesterek</i>							
Horvát-szlavón végek deputációja	25000	15000	23294	12903	1200	77396	1,7
Hadi fizetőmester nyugtájára	535234	199741	234438	241001	44963	1255375	27,8
Hiteltörlesztésre	82960	98372	155504	135399	47348	519584	11,5
Váltókra	76896	39315	85588	51012	48327	301138	6,7
Katonaság, tisztek fizetésére	167998	34658	46354	111315	48882	409206	9,1
Katonaság szállítására	3331					3331	0,1
Hadfelszerelésre	38395	12543	40155	41126	15514	147732	3,3
Hadfelszerelés szállítására	4500	1481	1880	3307		11169	0,2

Kiadások	1599	1600	1601	1602	1603	Összesen	%
Katonai élelmezésre	223077	254035	9000	386		486498	10,8
Pénzváltási veszteség	11807	11968	4575	4354	11713	44417	1,0
Hadi fizetőmesteri hivatal szükségletire, úti és más költségek	458					458	0,0
Hadi fizetőmesterek összesen	1169656	667112	600787	600803	217947	3256304	72,1
Mindösszesen	1364696	914878	705944	822997	704826	4513340	100

8. táblázat. Az 1598. évi segély bevételei

Bevételek	1598	1599	1600	1601	1602	1603	Összesen	%
Birodalmi segély befizetése	1041453	748261	653525	286426	81239	182075	2992978	94
Hitel	13667	110569					124235	3,9
Pénzváltási nyereség	25567	23755	13068	2368	839	557	66155	2,1
Összesen	1080686	882584	666593	288794	82077	182633	3183368	100

9. táblázat. Az 1598. évi segélyek kiadásai

Kiadások	1598	1599	1600	1601	1602	1603	Összesen	%
Ezredek fizetése	1242420	784477	607958				2634855	63,2
Horvát-szlavón végek fizetésére		36260	16233	6803	2911	1213	63420	1,5
Rendkívüli kiadások	113500						113500	2,7
Hitel-visszafizetés	14124	15515	19107	11247	2793	1049	63835	1,5

Kiadások	1598	1599	1600	1601	1602	1603	Összesen	%
Hadbiztosok fizetése	31020	12620	12620				56260	1,3
Úti- és hivatali költségek	4194	4889	2251	773	193	556	12856	0,3
Pénzváltási veszteség	3534	4986	2592	2872	561		14546	0,3
A birodalmi fillérmester fizetése		13600	13600	13600	13600	6800	61200	1,5
Kegydíjak, jutalmak				16206	200		16406	0,4
Egyéb				11400		10913	22313	0,5
Maradvány		328692	318455	326223	100330	38510	1112210	26,7
Összesen	1408792	1201040	992816	389123	120588	59041	4171401	100

10. táblázat. *Az 1592–1594. évi kerületi segélyek bevételei*

Bevételek	1592–1594. év	%
Átutalások és hitel	657345	49
Váltók	4300	0
Katonai élelmiszereladás	73850	6
Birodalmi segély (eilende Hilfe 1594)	16588	1
Birodalmi segély (beharrliche Hilfe 1594)	457504	34
Kerületi segély	24847	2
Felső-Ausztria (Elő-Ausztria) segélye	106810	8
Alamizsnapénz	317	0
Összesen	1341562	100

11. táblázat. Az 1601–1603. közötti kerületi segélyek bevételei

Bevételek	1601	1602	1603	Összesen	%
Hitel	11040	16634	232118	259792	16
Birodalmi kerületi segélyek	407580	508201,0167	411468	1327248,717	83
Pénzváltási nyereség	9352	10550	1302	21204	1
Összesen	427972	535385	644888	1608244,8	100

12. táblázat. Az 1592–1594. és az 1603. évi kerületi segélyek kiadásai

Kiadások	1592–1594	1603	Összesen	%
<i>Udvari pénztárba</i>				
Az udvari fizetőmester nyugtájára, átutalások a részére	53377	21677	75054	3
Hiteltörlesztések	55870	56668	112538	5
Fizetések	6978	500	7478	0
Rendkívüli kiadások	3076	19794	22871	1
Kegydíjak	2257	27133	29390	1
Útiköltségek	7542	19312	26854	1
Udvari pénztárba összesen	129101	145083	274184	12
<i>Hadi fizetőmesternek</i>				
Horvát-szlavón végek deputációja	10000	62500	72500	3
Hadi fizetőmester nyugtájára	397042	423989	821032	36
Hiteltörlesztésre	153744	33399	187143	8
Váltókra	203162	14416	217578	10
Katonaság, tisztek fizetésére	127001	176938	303939	13
Katonaság szállítására	9660		9660	0

Kiadások	1592–1594	1603	Összesen	%
Hadfelszerelésre	76684	54103	130787	6
Hadfelszerelés szállítására	3254	1141	4 95	0
Katonai étellemezésre	233630		233630	10
Pénzváltási veszteség	15386	1574	16960	1
Hadi fizetőmesternek összesen	1229565	768060	1997625	88
Mindösszesen	1358665	913144	2271809	100

13. táblázat. *Az 1601–1602. évi kerületi segélyek kiadásai*

Kiadások	1601	1602	Összesen	%
Ezredek fizetése	447162	475690	922852	92
Hiteltörlesztések	11233		11233	1
Úti és rendkívüli kiadások	987	2689	3675	0
Pénzváltási veszteség	4138	3191	7329	1
Egyéb		61390	61390	6
Összesen	463520	542960	1006480	100